

УДК 378.013:001.895

МАРИНА ДЯЧЕНКО-БОГУН

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Обґрунтовується необхідність використання активних методів навчання у вищій школі. Визначена роль викладача і студента в навчальному процесі. Запропоновано рекомендації щодо впровадження активних методів у навчальний процес. Охарактеризовано основні методи активного навчання, що забезпечать найбільш ефективне виконання освітніх завдань у вузі. Проаналізовані основні дидактично-виховні наслідки використання активних методів навчання.

***Ключові слова:** активні методи, інтерактивні методи, інновації, навчання, вища школа.*

Постановка проблеми. Гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог європейського простору вищої освіти, її розвиток здійснюватиметься за певними принципами. Це, насамперед, пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки. Адже відомо, що саме інноваційний шлях розвитку

суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, основна увага приділятиметься розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички.

Освітні процеси, що відбуваються в Україні на сучасному етапі, вимагають підвищення рівня підготовки висококваліфікованих педагогів різного профілю. Застосування активних форм навчання у викладанні фахових і загально-педагогічних дисциплін зумовлено рядом причин: студенти повинні не тільки отримати певні знання, а й уміти застосовувати їх у конкретній практичній ситуації. Такі форми навчального процесу, як «кейс-метод», «ділові ігри», «круглі столи», значно активізують навчальний процес. Вони сприяють активній взаємодії студентів і викладачів. Для вдосконалення та активізації навчального процесу у вищій школі велике значення має знання і врахування тих особливостей вузівського навчання, які зумовлюють необхідність перебудови у студентів сформованих в школі стереотипів навчальної роботи і озброєння їх новими вміннями і навичками навчально-пізнавальної діяльності. [2, с.152]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування активного навчання студентів – один із засобів розвитку пізнавальної діяльності. Застосування на практиці проблемного і розвиваючого навчання призвело до виникнення методів, що одержали назву «активні». Свій вклад в розвиток активних методів навчання внесли А. Астахова, Л. Гурч, І. Дичківська, Лернер М. Леві. Але в зв'язку з тим, що дані дослідження з активних методів проводились в основному на матеріалі шкільного навчання, що ускладнило впровадження активних методів у вузі, бо потрібна була певна адаптація для теорії активних методів до вузівського дидактичного процесу.

Треба відзначити, що І. Дичківська в своїх роботах не тільки обґрунтувала необхідність використання активних методів у всіх видах навчальної роботи студентів, але і ввела поняття діалогічного проблемного навчання як найбільш повно передаючого сутність процесів спільної діяльності викладачів і студентів, а також їх взаємної активності в рамках «суб'єкт-суб'єктивних» відносин [3, с.44].

Активне навчання відрізняється від звичайного навчання рядом особливостей, до яких, перш за все, відноситься активізація розмов діяльності студентів шляхом формування спеціальних умов, які сприяють цій активізації незалежно від їхнього бажання. Їхній розгляд зумовлено **метою** нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. *Активне навчання* являє собою таку організацію та ведення навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою широкого, бажано комплексного, використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів [3, с. 17].

Вибираючи метод навчання, викладач враховує час, відведений на вивчення даної теми, а також значимість навчального матеріалу для подальшої професійної або навчальної діяльності студента. Але необхідно пам'ятати, що навчання – це не лише засвоєння знань і умінь, а й розвиток, виховання студентів. Вирішенню даних завдань сприяє активне навчання, яке знаменує собою перехід від переважно регламентуючих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних,

дослідницьких, пошукових, що забезпечує народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні [5, с. 14].

Технологія активного навчання передбачає використання активних методів навчання (*метод проектів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів»* тощо), орієнтованих на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, творче рішення конкретних проблем.

Метод проектів є одним із активних методів навчання. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів і критичного мислення, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Говорячи про метод проектів, слід мати на увазі спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим тим або іншим чином. Метод проектів заснований на ідеї взаємодії та співробітництва студентів в ході навчального процесу, він створює умови для розвитку у них різних необхідних якостей і як автономної, і як соціально-активної особистості, здатної взаємодіяти в навчальній групі і приймати на себе відповідальність як особисту, так і за навчальну групу. Це створює умови для соціалізації особистості, розвиває її професійну та ділову активність. Саме такі якості необхідні студентам, щоб стати кваліфікованими фахівцями. Ті соціальні ролі, які приймають і виконують студенти в ході роботи над проектами (організатора, лідера, виконавця та ін.), Привчають і готують їх до виконання та вирішення складних проблемних професійних завдань у ситуаціях реальної взаємодії.

Метод моделювання конкретних ситуацій є сильним мотивуючим фактором, оскільки дозволяє обговорювати проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю. Таким чином, даний метод забезпечує реалізацію наступних цілей:

- застосування отриманих студентами на заняттях знань та вмінь (при цьому мовні вміння студентів корелює з теоретичними знаннями зі спеціальних дисциплін та інтегрується в цілісну систему знань, умінь і навичок);
- розвиток особистих та професійних якостей (вміння спілкуватися, слухати співрозмовника, аргументовано і коректно висловлювати свою точку зору, володіти емоціями в ході обговорення, вміти організувати і провести збори і т. д.);
- формування умінь професійної діяльності майбутніх фахівців, здатних адекватно приймати рішення в різних ситуаціях професійної діяльності.

Ділові бесіди і рольові ігри – метод імітації прийняття управлінських рішень у різних виробничих ситуаціях – відносять до активних методів навчання, так як діяльність студента носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. Ці методи стимулюють пізнавальні інтереси, підвищують мотивацію і сприяють активізації навчального процесу. Ігровий момент на заняттях сприяє зняттю напруги у відносинах, створенню позитивного емоційного клімату, позитивного характеру спілкування і атмосфери взаємодії. Позитивним моментом рольових ігор є також те, що навчаються самі створюють проект, обґрунтовують його і захищають, при цьому, не тільки відстоюючи свою точку зору, але і розуміючи і приймаючи думки інших.

Працюючи над завданнями, складеними у формі ділової гри, студенти мають можливість застосувати накопичені знання й уміння, перевірити свої здібності аналізувати ситуацію, виробничу ситуацію, робити узагальнення та висновки. Таким чином, завдання гри – досягнення зазначених цілей шляхом «занурення» в середу, наближену до реальних умов професійної діяльності.

Новою формою мовних ігор є вирішення проблеми, з якою зіткнулися фірми або установи – *dilemma decision*. Студенти пропонують свої конструктивні методи і способи виходу з ситуації скрутній ситуації, ототожнюючи себе з співробітниками компанії та діючи від її обличчя. Після проведення мозкового штурму і колективного вибору способу вирішення проблеми студентам пропонується ознайомитися з шляхом вирішення даної задачі, який реально мав місце. Таким чином, даний метод навчання сприяє підвищенню мотивації до навчання, оскільки усвідомлення студентами того, що вони не тільки аналізують проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю, а й обговорюють реальні події, дозволяє їм повірити у власні сили і дає додатковий стимул до навчання. Крім того, ігровий момент на заняттях сприяє зняттю напруги, створенню позитивного емоційного клімату, позитивного характеру спілкування і атмосфери взаємодії. Студенти вчать роботу в команді і створенню ситуації співробітництва, набувають навички ведення дискусії: логічно структурувати власне висловлювання, вміти слухати співрозмовника, тактовно реагувати на його повідомлення, аргументовано доводити свою точку зору, коректно наводити контраргументи, робити висновки; і, що важливо, виявляють творчий підхід до вирішення завдання.

«Круглий стіл» – це одна з організаційних форм пізнавальної діяльності студентів, що дозволяє закріпити отримані раніше знання, заповнити відсутню інформацію, сформувані вміння розв'язувати проблеми, зміцнити позиції, навчитися культурі ведення дискусії. Характерною рисою «круглого столу» є поєднання тематичної дискусії з груповою консультацією. Поряд з активним обміном знаннями, у студентів виробляються професійні вміння викладати думки, аргументувати свої міркування, обґрунтовувати запропоновані рішення і відстоювати свої переконання.

Важлива умова при організації «круглого столу»: потрібно, щоб він був дійсно круглим, тобто процес комунікації, спілкування, відбувався «очі в очі». Розташування учасників обличчям один до одного приводить до зростання активності, збільшенню числа висловлювань, можливості особистого включення кожного студента в обговорення, підвищує мотивацію, включає невербальні засоби спілкування, такі як міміка, жести, емоційні прояви [2].

Таким чином, активні методи навчання дозволяють:

- розвивати мислення студентів;
- сприяють їх залученню до вирішення проблем, максимально наближених до реальних виробничих ситуацій;
- розширюють і поглиблюють професійні знання, розвивають практичні навички та вміння;
- сприяють активізації навчального процесу, спонукають студентів до творчої участі в ньому і забезпечують розвиток і саморозвиток особистості студента на основі виявлення його індивідуальних особливостей і здібностей;

- сприяють розвитку вміння рефлексувати, що допомагає студентам знайти індивідуальний стиль професійної діяльності, дозволяє досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати й аналізувати результати своєї діяльності, підвищує рівень самоорганізації.

Варто підкреслити, що під час заняття з використанням активних методів навчання від викладача потрібно набагато більше активності і творчості, ніж тоді, коли воно проходить пасивно, у формі переказу вчитаних в книгах або давно відомих істин. Інтерактивні методи матимуть найбільший ефект не тільки навчається, а й виховний, коли викладач впливатиме на обговорення не тільки висловлювань науково-аргументованої точки зору, але і вираженням свого особистого ставлення до проблеми, своєї світоглядної та моральної позиції. [4, с. 75].

Форми участі викладача в дискусії студентів можуть бути найрізноманітнішими, але ні в якому разі не нав'язуванням своєї думки. Найкраще це робити шляхом тонко розрахованого управління ходом дискусії, через постановку проблемних питань, які потребують продуктивного мислення, творчого пошуку істини. Це, як показує практика, можливо тоді, коли викладач висловлює свою точку зору лише в порядку вилучення висновків з висловлювань студентів і аргументованого спростування помилкових суджень. Зрозуміло, його позиція може збігатися з думками студентів, оскільки вони з'явилися в результаті навідних запитань викладача. Але саме такими прийомами можна не просто і не тільки направляти змістовну, інтелектуально-пізнавальну сторону обговорення теоретичних питань, а й конструювати спільну продуктивну діяльність, тим самим впливаючи на особистісну позицію студентів, перетворюючи їх навчальну діяльність в навчально-виховну [1, с.16].

Висновки. Навчання, будучи двостороннім процесом, являє собою взаємодію студентів і викладача, отже, воно може бути ефективним лише тоді, коли зусиль докладають обидві сторони. Завданнями навчання в сучасних умовах є не стільки оволодіння знаннями, вміннями і навичками з обраної спеціальності, як підготовка студентів до самоосвіти, розвиток у них інтересу до навчання і формування пізнавальних потреб. Активні методи навчання дозволяють досягти поставлених завдань і сприяють особистісному і професійному зростанню.

Список використаних джерел

1. Астахова В. І. Нові тенденції в соціально-економічному розвитку української вищої школи і завдання управлінської політики / В.І. Астахова // Педагогіка і психологія. — 2002. — № 3. — С. 15–18.
2. Гурч Л. М. Впровадження інноваційних педагогічних технологій: вимоги сучасності / Л.М. Гурч // Проб. і персп. розв. фін. системи України. — 2003. — Вип. 9. — С. 151–153.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посіб.] / І.М. Дичківська – К.: Академвидав, 2004. – 320 с.
4. Нові технології навчання: [Наук.-метод. зб.] – Вип.29. – К., 2001. – 235 с.
5. Євтушевський В. Управління інноваційним розвитком у вищих навчальних закладах України / В. Євтушевський // Проблеми освіти. – 2008. – Вип. 54. – С. 13–19.

Стаття надійшла до редакції 12.10. 2014 р

ДЯЧЕНКО- БОГУН М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Україна

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Рассмотрена необходимость использования активных методов обучения в вузе. Была определена роль преподавателя и студента в учебном процессе. Предложены рекомендации по внедрению активных методов в учебный процесс. Охарактеризованы основные методы активного обучения, которые обеспечат наиболее эффективное выполнение образовательных задач в вузе. Проанализированы основные дидактически-воспитательные последствия использования активных методов обучения.

Ключевые слова: *активные методы, интерактивные методы, инновации, обучение, высшая школа.*

DYACHENKO- BOHUN M.

Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko, Ukraine

ACTIVE METHODS OBCHENIYA IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

This article was reviewed by the need to use active teaching methods at the university. It was determined the role of teacher and student in the classroom. The recommendations for the implementation of active methods in the educational process. The basic methods of active learning that will provide the most effective implementation of educational tasks in college. Analyzed the basic didactic and educational implications of using active teaching methods.

Keywords: *active methods, interactive methods, innovation, education, high school.*